

ACC. N:R M. 9145 : 1-20.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland Upptecknat av: Emil Jönsson
Härad: Lunnebo Adress: Norrum, Housborg
Socken: Hamneda Berättat av: Densamme
Uppteckningsår: 1943 Född år 1861 i Väsby sn.

Svenska sägner om Hamneda.

Landskap: Småland

Härad: Lunnarbo

Socken: Hamneda

Uppteckningsår: 1943

ACC. N:R

M. 9145:1

Upptecknat av:

Emil Jönsson

Adress:

Norrum på Hornborg

Berättat av: Dse.

Född år 1861

i Wäsby socken

LUNDS UNIV.

FOLKMINNES-

ARKIV

Svenska sägner om Hamneda.

Hamneda Träskä kallades fördom Hamne-
dal och har varit ett munk-kloster innan
det blev församlings-kyrka. Der skall också
varit domstol och på en närliggande skog-
ås, som ännu kallas för galga bergit skall
avrättningar hava försiggått. Om den
senaste missdådaren som skulle hängas på
Galgabergit berättas att mannen som hette
Arvid i Öshult, Himmeryds socken, var dömd
att hängas, men att hans hustru ridit till
konungen för att begära nåd för sin man.
Med bestämdhet från traditionen, sägnen,
ej uppgiva när denne Arvid i Öshult skulle

fullkomligt
felaktigt!
8 Ly.

Skriv endast på denna sida!

Svenska sägner

ACC. N:R. M. 9145:2.

2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ha levat, men det torde vara flere hundra år sedan, ty ingen menniska kan nämna någon släkt till honom, men många ha en otalig mängd skärmtamma historier att berätta, huru denne Arvid i Öshult drivit gäck med kronfogdar länsmän och präster. Barnlös skulle han varit i sitt äktenskap, ty han sade: "Jag brukar en tjäring och knullaren tjäring, men därför får jag ej warken barn eller äring". Men berättas att han hade många oäkta barn med alla sina pigor. Jag hörde redan i min barndom mer i Phäne åtskilliga av Arvids i Öshults knepphistorier. Just som en annan skulle liggas om halsen på Arvid, så utropade han; "Jag tyckte mig höra min vita snärra vrena", och verkligen kom hans hustru på den vita snärran i fylleri och svängande med benädnings-skriften från konungen. Det blev ingen avrättning.

av den gången och Arvid skall ha blivit begra-
ven på Hinnerys kyrkogård och sägner berättar
att Arvid gjorde ordning sin gravsten med denna
inskriftion: "Vänt mig ikring, får du se en
underlig ting. På undersidan stod: "Ne-
vet du vad du såg, lägg mig som jag låg".
Men den gravstenen finns inte och inte
någon annan gravsten över Arvid i Öshult på
Hinnerys kyrkogård. Alla hans övriga Ulfspegel-
historier får jag endast i korthet omnämna nu:
Om prästen och Vänt-mannen, som skulle få jung-
ar, Om hyrmanborten, Om skräddarna, Om prästen
vid dödsbädden, Om kustrum vid dödsbädden, o.s.v.
Hvarför Arvid blivit dömd till döden förmäler
inte sägner. Den gamla Hamneda kyr-
kan såldes till en Kapten Pedelström på Sunne-
borg 1889 för 150 kronor. Den nya kostade 60 tu-
sen kronor, uppförd av gråstens-block och med

ett spetsigt kopparbeslätt torn med ett
järnkorv på spetsen. Grästenen till kyr-
kan är tagen i Horn. Västergård, och i Öje.
Grästenen får inte kallas näppas för Intendents
Embetsst. Kyrkan är täckt med plåt 50 alnar
lång 30 alnar bred och inne i 16 alnar hög. Torn-
et 45 alnar högt, men var förslaget att tornet
skulle varit 15 fot högre, men kyrkobyggaren
gick icke i land med pengarna han kräfs
för, utan begärde påök först 2000 kronor, och det
det berättas att en av de grämsta bönderna dervid
uttryckte sig på kyrkostämman: "Har han (kyr-
kobyggaren) hela tiden varit hyggelig emot oss, så
ska vi inte nu vara "postiska" emot honom."
Hans anhängare om påök beviljades. Tornspi-
ran är täckt med kopparplåt. Stommen har
två gånger bläst bort plåten och ny påsatts.
Tornet är kyrkantigt och översta spiran slutar

med ett tungt järnkors som också blåst om
full en gång. Redan i slutet på 1700-talet
framkom krav på ombyggnad av Hamneda
gamla kyrka på det sätt att ett torn skulle
byggas på väster, men det förslaget förkastades
och beslöts att bygga en ny kyrka och 1834
begyntes bäras upp pengar till kyrkobyggnaden.
Pengarne sattes i bank och belöpte sig till
sextio-tusen kronor. Längre kivades om platsen
men slutligen blev Högboöl å Ellinge Skin-
naregård bestämmt och lantmätare F. W.
Madsén i Ljungby gjorde karta och platsen
godkändes 1882. Första ritningen av en
rundkyrka för 63 tusen kronor, godkändes.
Men församlingens boarne ändrade sin mening
och ett nytt förslag av arkitekten Fritz Eckert
i Överintendentens embetet i Stockholm, beräk-
nades till 59,425 kronor, antogs av församlingen

Arbetet utlemnades på entrepenad åt en byggmästare som hette J. Rosvall i Helsingborg, vilken för en summa av 75,000 kronor åtog sig utförande av arbetet. Denne gjorde, enligt vad han föregav, stora förluster och slutligen måste församlingen själva träda emellan så att kostnaderna belupo sig till 60 tusen kronor eller allt vad som fanns i kyrkokassan. Sedan dess kom kyrkan att stå omälad ända fram till år 1926, då den genomgick en restaurering. År 1892 invigdes kyrkan av dåvarande kyrkoherden i Annerstad P. J. Rydman. På torsdagen den 29 november 1942 firades 50 års jubileum. Ingen biskop var närvarande, men kyrkoherdar Byrner Lööf, Ljunga och Komministen B. Jansson Hamneda för altaret och Tiontalsprost Arvid Karlsson, Ryssby i högmässan. Det första kenne byggmästare

Svenska sägner om Hamneda

ACC. NR. M. 9145: 7.

7.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Rosvall företog sig, när han kom till Hamneda, var att köpa ett av de största hemman i hela socknen (undantagandes herrgårdarne) $\frac{1}{3}$ mantal Öije. Der byggde han så en 2 vånings ovanligt stort köpstadshus av trä, och en stor lagård med grästensmurar och halmtak. En massa stora stenar fanns på ägendomen och han trodde kanske, den skulle förslagit, men han hade löfte att ta sten till kyrkobygget, var han ville i socknen. En del sten togs i Horn Norregård, en del i Öije, en del i Tellinge.

Takstolen på kyrkan är dubbel och klädd invändigt med bräder och intelvalv förekommer men sakristian är en tillbyggnad med 6 små valv sluttande från huvudskeppets gavel. Den yttre takstolen står på murens ytterkant och den inre takstolen står jämt med murens innerkant så att ett tomrum uppkommit emellan

innerklädseln och yttertakel. I tornet finnes
två små klockor som ringas genom trampning.
Å den större läses: "I Hummeda en tid förut
ljöd, jag var, men stämman återfätt, och haglig
ren och klar. Dig kallar till kyrkan att visa Guds
dyrkan. Du vet ej när sist du blir mällös och stum.
Anropa din Gud, bli då kall eller ljum. Den Högste
till ära, till lov och pris." Den mindre klock-
an har följande inscription: Allt det anda ha-
ver lovar Herren Psalm 150. Min kristen god, var
droppe blod, när i dina ådror röras, till kyrkogång
till bön och sång, när ljudet mitt höras.
Altartavlan målad Den korsfäste Frälsaren
med 2 kvinnofigurer, har frantagits från den
gamla kyrkan. Två ljuskronor av messing
inköpta från Gusums bruk och en tredje ljus-
krona som tillhört gamla kyrkan och blivit re-
staurerad vid nämnda bruk. Å denna senare

Läses: Denna krona är Guds namn till ära, och
Hamneda kyrka till prydnad, förärad av borga-
ren och släktaren i Stockholm Nils Jonsson Höök,
som är född i Håa Hamneda och hvar hustru Cata-
rina Jonsson Höök till evig ännelse anno 1688.
Över orgel-läktaren hänger en liten antik mässings-
krona från den gamla kyrkan. Orgeln är byggd
år 1895 av direktör C. Elfström Ljungby och har
kostat 4,500 kronor, och besigtigats samman är av A.
Wideman Växjö, vann gott vittnesbörd. Skandelaler-
ar finnas på väggarne, men elektrisk belysning
insatt. I sydöstra hörnet emot predikstolen
är uppställd en dala-klocka, skänkt av riksdags-
man Per Eriksson i Gije Hamneda 28/6 1835.
En dopfunt av sandsten, uthuggad på sidan ett
lam som bär ett kors. På locket som öreklätts
med blått sammet på varsin sida ett nysilverfat
läses: Den der tror och bliver döpt, skall vara salig. Mark. 16. 16

På många ställen i församlingen finnes mör-
te efter gamla skyttegravar från gräns stu-
derna. En lång skyttegrav strömd landsväg-
en söder om kyrkan. En annan vid landsväg-
en nordväst om kyrkan emot Liungby.

En sägen om en sumpmark som hette Häll-
orna. Udd på vilken de danske en stor ska-
ra ryttare skulle hava av de svenske ledts
eller med list lockats ut på ett gungfly samt
drunknat och helt och hållet blivit medgjorda
alla danskarne. Man skall hava funnit häst-
skar sporrar, vapen och annat vid sedermä-
rning och torrläggning av jorden. Det sägs
att danskarne läste i sina kyrkor: "För Häll-
orna Udd bevara oss milde Herre Gud."

På ön i östra ändan har fordom legat
ett gammalt slott varefter synes påverk-
ningslaget vid västra ändan om ön. Ön utgör

sjön Lunnland och på den hästas gräs och användes som betesplats för kreatur. Endast på ett ställe är grundtvadställe, men det hände 1902 att en dräng som ledde ett par stutar att han försvann på vadstället plötsligt i ett underjordiskt hål och drunknade. Det tros att Lunnerbo härat fått namn efter denna kungs gård. Inger minns vad många av konungarne på Lunnerborg betat. Men en fins Göstasson i Hamneda säger att han hört att en gammal kung som hette Kung Witthling skulle hava bott på Lunnerborgs slott eller fästning. Den berg som heter Ryd är ett berg som benämnes Ekelejär och berättas fordom bebyggas av troll och spöken. I förra århundradets början skulle dit varit beväskad med den grovaste och största ekiskogen i hela församlingen, men reducerades vid uthuggning för inskiftet 1885.

En massa forngravar finnas i Hamne församling. Vid Riehareyd nära landsvägen finnes en hällrista från vilken flera stora skelett förts till vetenskaps-akademien i Stockholm. Men gravar på många ställen: i Öje vid Ryds missionshus, i Horn Norrum, vid prästgården, vid kyrkan. På båda de senast nämnda ställen finnas stenar med runskrift. På Norrum finnes förutom 100 tal jordkullar även en stor stenkulke som kallas "Drakaröret". Om detta rör berättas att två bönder i Horns by, den ene hette Elias och den andre Simon i Skroken, Johannes Simonssons far. De skulle försöka komma i besittning av skatten som stensöset troddes gömma och som också en drake troddes vaka över. Men det berättas också att efter många nätter stillatigande arbete, och de kommit till stycke med, att de fingo plötsligt se den närbelägna

Norragården brinnar i hus an låga, och då skyn-
dade skattsökarna dit, men funns att det en-
dast var en synvilla. Detta arbete som de i
början av förra århundradet gjorde, vågade de
ej mer fortsätta och ingen annan heller.
En dönnare-ring finnes på Norrum på utmar-
ken. Endast 3 stens stå kvar, men det syns
hål efter 7 stora stenar, när jag kom hit (1898).
De övriga hade min föregångare behagat lägga i en
stenmur ännu 30 år tidigare, ute på ryssmark-
en och jag kunde ej gå reda på vilka de voro, ty
gubben hade glömt var hans arbetare lagt dem.
Den sandgröp bestämmer den nya kyrkan, på Björ-
ragårdens ägor, der ännu står ett par menste-
ar, skall några barn ha lekt och en av run-
stenarne besnade, mullade ned och dödade
ett av barnen. Det berättas att en gång
passerade så mycket krigsfolk genom socknen

Svenska Sägner från Hamneda. 14.

ACC. N:R M. 9143: 14.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

att fyra soldater i bredd, led efter led skulle
vakt på samma gång att häkna från Horns
åls till Ljungby (2 korids väg). Men vilket
äratal då detta hände. fick jag ej reda på.
År 1663 skulle de danske, under Konung Fredrik
under sjuårkriget med Lybeckarne, under
Konung Erik den XIV sedan danskarne uppträ-
fadt Hamneda åls, tagit klockstapelns vid
Hamneda kyrka och gjort derav en bro över
ålsen, höll de svenske stånd emot danske
arne, då svenskarne kommo från Horsa-berga
by. Sedan hava de vid Bäckaryd och i Tfla
gjorde hållit en stor fältslagning. Men senare
skulle de svenske ha retirerat mot Ljunga
kyrka och Mjaryds by på slätten. Då slog
de svenske sitt läger på Marienberg vid Örsjö
by medan de danske lägo vid Örsjö by. Deropå
lade de med skjut-stycken på motparten.

Omkring det nyss omtalade Drakaröret på
Norrum finnes också omkring ett hundratal
gravkullar, större och mindre. Gammalt folk
berättade, då jag kom till land, att man trodde
att kullarne tillkommit antingen efter krig eller
vid en slags pest som de kallade för Finum-sju-
kan eller Krump-sjukan, ty de skrynte sig och
daga berättas det. Men det kan också vara
uppkastade gravar efter ett slag, ty det har hittats
uniforms Knappar, silverplattad metall, an-
märks hade rostat om de varit av järn. Vetens-
kapsacademien har låtit gräva i en stor del
i Rodins (sin förtädnas tid) Närmast jordeytan
påträffades träkol och brända benbitar.
Några av dessa gravar äro 15 a 20 alnar i diame-
ter, 6 a 7 alnar i höjd. Därför antages att Draka-
röret också är en begravnings-kull, efter det den
ligger ibland de andra gravhögarne. Landsvägen

Svenska kätner från Hamneda

ACC. N:R

M. 9145: 16.

16.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

har till och med avskurit vissa kullar, liksom
tydande på att de funnits der innan landsväg-
en. Den gamle vädrettingen eller trett-
ingen. Året delas i fyra trettings-veckodelar
och vår-drettingen blir början den 6:te april,
med 13:de veckan och räknas veckovis bakläng-
es och blir 1:ste maj vanligen 10:de vecka o. b. v. I den
11:te veckan skall man enligt gammal tradition
läggna så och sätta. I 12:te veckan sätter
man potatis. I 13:de sår man havren. I 14:te
och 15:te veckan sår det sista kornet. Gökarna
kommer i 10:de och gal i 12:de veckan. Vårbruk
et anses avslutat i fjärde veckan. Så hör man
sällan nämna 3:de, 2:dra och första veckan.
Det som ger frukt i jorden t. ex. rotfrukter, sår och
sättes i mårens nedan eller "När," och det som
ger frukt ovan jord, sår och sättes i "Ny," måne.
Många människor ha kommit i Lagan

och en gammal version säger: "Nissan och
Lagan ta mängen man av laga, men
Hedga å, tar så många som bägge två" är
hanske ej så säkert, men de som senast och
som ännu man minns inom den församling
är: En skollärare Landerören och samma
gång Johan Gunnarsson, smed, ledare 1875.
En dräng och 2 piger på Summerborg, i Kapl. Edv.
ströms tid, en pojke föll i möllefallet vid Summer-
borg, en bonde August Nilsson och en dräng från
Horsaberga, en bonde Jöns Nilsson, Hörns kullar, men
även Hångsön. Fått tre drunkningsoffer under
min tid 1898-1925. Men August Nilsson och en August-
son i Hå sönkte sig själva med glet. Det be-
rättas att för mycket länge sedan ett par makar
som skulle gå till ett gille och hade med sig, som
så brukades, ett fat gröt, på ett tinn eller för-
tunnat kaffarfat. Men så komms de till Lagan

och den var isbelagd så att ingen båt kunde be-
-gagnas. Men gubben och quommen gingo över på
is. Denna brast när de kommit smitt ut
på is. Folket kommo i vattnet, men lyckades att
kravla sig upp igen och kommo i land. Men den av-
-kom som bar gröt/fatet släppte det och det gick
till botten i närheten av åkroken för kanske ett
hundra år sen (1898). År 1928 utfördes reviderings-
-arbete i Lagan därför, men fatet har ej återfun-
-nits. En annan sägen förmåker att
en likskara togade om vintern över en sjö i
södra delen av Hamneda socken. Sjön kallas
för Åsa-sjön. Den sjön var frusen och isen
tycktes vara säker, men i ett ögonblick brast
isen och hela skaran sänkte sig. Det skulle
ha härdt i den tiden då man brukade bära
liken på bår. Varken liket eller likföljet kom
till Jinnandes, ty sjön var enligt sägan bottenlös

och har en underjordisk sjö. Några kring-
resande fattare skulle ha nekats att fiska
i sjön och då hade de lovat att der skulle al-
drig mer bli fisk i deras sjö, utan den skulle
gå till underjorden. Vad som är sannit är,
att nämnda sjö är mycket djup, med klart
vatten. Vid ena sidan är en smal botten-
rumsa som ej är så djupt vatten och der
brukar baptisterna döpa sina medlemmar
vid intagning i deras samfund. Sjön kallas
också Stighults-sjön efter närliggande bap-
tist-missionshuset i Stighult.

Till Hamneda kyrka hör följande byar:
Björstorp, Bäckaryd, Bohok, Edlinge, En,
Färings-torpen, Flöboda, Hamneda, Håå, Horn
Hällorna, Horsaberga, Hjulanäs, Hørshult, Hyllt-
åkra, Hornskullar, Höghult, Hånjarp, Issjöa, Ryd,
Stighult, Tuhult, Öije. Två stora herrgårdar

inorre församlingen: Sunnerborg och Horns-
borg. Båda genom hopslagning av en del
mindre gårdar, men på de senaste tre-
tio åren åter betydligt splittrade.

Ej långt från gamla Hamneda gästgivaregård fin-
nes en rund träskhåla som kallas Kattelå, varon
sägen berättar att en skjuts sjunkit med hästar, folk
och allt, och är alltid vattenfullt. En annan
håla å utmarken till Hornsörregård finnes, som
kallas för "Rackarhålan" och tros att snapphamar haft
sitt läger der i ofredstider. Det blir aldrig något vatten i
den. Besynnerligt nog. Areal $\frac{1}{2}$ tunnland, och djupt under
omgivningen. Tre vattengravar i församlingen:

Sunnerborg, Flöboda och Is-sjöa. Förrum ytterligare
tre, Hiulenäs, Arvids damm, i Horn och Engrarna
eller Björstorp gård. De tre senare för-
svunna efter Söga-åns sänkning, och Hå-
åns sänkning.